

ספר הגלוי

לרבי יוסף ברבי יצחק בן קמחי

עם

הנהגות של איש אחד שמו בנימין.

הוציאם לאור מכתב יד יחיד

הינרי יוחנן מאתיאום.

ברלין תרמ"ז.

ברפוס של צבי הירש אימצקאווסקי בברלין.

נדפס מחדש ירושלים, תשכ"ז

במהדורת צילום מצומצמת

SEPPER HA-GALUJ

von

R. Joseph Kimchi.

Nach der einzigen Handschrift in der Vaticanischen Bibliothek

zum ersten Male

herausgegeben

von

H. J. Mathews, M. A.,

Exeter College, Oxford.

BERLIN 1887.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.
(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei:

J. Kauffmann
in Frankfurt a. M.

Wittve u. Gebrüder Romm
in Wilna.

אבנים יקרות ודומיהן, ויש מי שחננו האלהים מדע והשכל בחכמה המעלה ופייצנו מזלו לרבין בשנית גם בשלישית ויחכם ויגבר על השלש האלה. ויש מהם שהשינה תבונתו בחכמת המולות או בחכמת הרפואות ודומיהם, יכול שהוא עמוק בהם ואינו עמוק באחרות, ויעשה החכם ברפואות ברנע אחד מה שלא יוכלו לעשות מאה החווים בכבכים לסכלם בסמני הרפואות, וכן ידון במולות חכם מחכמי הכבכים מה שלא ידינו מאה מחכמי הרפואות לסכלם ואולתם במולות, ואמרו כי חכמת הרפואות אינה שלימה ותמימה עד שיכיר וידע במולות, כי אם ירכיב הרכבת סמים לאדם גדול לצורך כל השנה ולא יכיר במולות להכיר הזמן העתיד אם קר אם חם ולא ירכיב המרקחת על אפנה ועל תקונה, וכן יש בחכמת המלאכות, מה שיהקן צורף במלאכתו ברנע קמץ לא יוכלו לתקן מאה נגרים, וכן בכל המלאכות כל אחר ואחד מהר במלאכתו ובער במלאכה האחרת אם לא למדה, וכן אמר בחכמת התורה והמצוה ובשמוש הלשון, שמי שחננו אלוהים והשינה יד תבונתו בחכמת התלמוד וקרב הרחוק וקרב העמוק ולמד ספי נאונים חכמים ונבונים ולמד חכמת המקרא בפשטיה ובדקדוקיה בספרים ומפי סופרינו אשר היא היתה אומנותם מיום עמדם על דעתם. גם בחכמות ההיצונות הבינו בינות ובמלאכת השיר היו מחויקים צנה ורומח כמו רבנו האי גאון והרד"ק יצחק בן ניאת שהיו עוסקים בתלמוד גם למדו ספרי הדקדוק מפי החכמים בדקדוק הלשון.

ואני הצעיר אשר ראיתי בחבוריהם והתכוננתי בדבריהם חברתי אני זה המסר להוכיח בו האמת בראיות לכל מבין נלויות, ואל יאמרו הבערים בעם מי אתה קראת אל המלך ומי שמך מוכיח לסתיר מעמקי רב וגאון רבנו יעקב אשר בצילו נחיה בנוים, האמנם כדבריהם כן הוא, גם אני ידעתי כי נברה ידו ועצם כחו ומאדו ועמדו בסדו כל הנבונים, אך לא ינע בדקדוק ובחבורים למצוא עמקי צחותם, ולא עסק בהגיון מפני כי מדה ואינה מדה היא, ואני הריני כבן ששים שנה היום עסקתי בחכמה וזאת ימים ולילות, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למי ששונתו מאה ואחת. וגם כי מפי ספרים וסופרים יש ללמוד, ואני על כן ינעתי ומצאתי ובינותי בספרים ומפי סופרים השיבותי דברים נכוחים למורים, וזוהי האמת גדול מכל בני קדם, כאשר משלו משל הדיוטות על חכם אחד שיהיה משיב על חכם אחר זקן, אמרו לו לא תבוש להשיב על זקן ממך, אמר להם האמת אשר עמי זקן ממנו, ואמר פילוסוף אחד בהשיבו על אפלטון ראש החכמים, אמר האמת ואפלטון שניהם אהובינו והאמת יותר הביבנו, גם אמי בתו ראש דברך אמת (תהלים קיט קס), ראשית ציוויד ודברך שצוית על בני ארם לעשות הוא האמת, ודעו כי כאשר תערר האמת הכל נעדר, וכתוב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (תהלים פה יב), וכתו אחריו גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה (שם ג), ככל האמת בנושטריקון, אליה אמת, מים מארץ, תיו תצמח. וצורנו ידון לכף זכות מי שדינני לכף זכות, כי כאשר עלה על דעתי להוק זה הספר אשר קראתי ספר הגלוי, יען כי נליתי דעה ריבי בו בין המדברים הראשונים, או עלה בדעתי להוסיף בו הדברים הנכוחים והנבונים הנמשכים אחרי הדבר בכל פסוק ופסוק ומלה ומלה, כי גם כי ראינו קמים תחת אבותיהם משיבים על דברי הראשונים ומגלים סוד בינתם כאשר עשה הנאון רבינו יעקב, השיב על הפארת החכמים

וראש המשכילים וכתר הנבונים רבנא שלמה אשר נבעו מצפוננו ויפוצו מעיינו בכל ארבעה רוחות, על כל זאת לא אחר רבנו מהשיב עליו אהרי אשר התברר אתו האמת, נשא את פני האמת ולא נשא את פני וקנו, כי ירא מפני קונו והמשתכל בעין רצונו לספרי זה ופתרונו נשמת שדי תבינו.

יתברך ויתרומם אל אלהי הרוחות, ויתנשא השת הכמה בשוהות, ושם פה לאדם לדבר נכוחות, ומבטא בשפה לדבר צחות, והממציא מנוהות והמשיני הבהות, והמניח אנהות, ונפשות נאנחות, משיביע בצחות, ובנה בחכמה עולמו והמאיר יצוריו עולמו בשלשה כתרים מפוארים בספר וספר וספור מכווארים. בספר יצירה נחקרים, ואיש איש על דגלו נזכרים, ובם אלפנו והכמנו מכהמות ומעוף השמים, ואנלה אני רו פתרונם, כי לא פורש, ספר השבון, ספור דבור, ספר צורה, כי צורת המכתב מפוארה מכל ציור וצורה, נקראה ספר עבודה, ספר השבון ומניין, במספר כלשוננו מצויין, ולספור דבור, דבר על אפנו דבור, באלה שלשה הכי נכבד והועלה כבוד האדם על שאר הנולדים, כי נכהד מהם הצורה והספירה והחשבון וכל חכמת בני האדם עליהם תלוי וברם ראש המדברים בלשון הזה לדמונם באותות והפכם נפתרון, וכה אמר עם הספר, שכחי שלמות, והשבי ברכות, וחשבי מכוואות, ואחרי אשר הפאיר הכורא את האדם באלה הכתרים בהר בזרע הקדש והנחילים דתו בלשה"ק, לשון הקדמוני, כאשר דבר בו משל הקדמוני, לכן יקרא אישה כי מאיש לוקחה זאת (בראשית ב כג), ואדם מאדמה, וכאשר ציענה צועים משמריהם, ונלות בינות עם עמקי שפה וכבדי לשון, ככתו בעזרא הציים מדבר אשודות ואינם מכירים לדבר יהודית (נחמיה יג כד), נשהכחה מהם רוב לשה"ק, וכאשר גלו שפת בינות אדום וישמעאל, אותם שהיו בארצות ישמעאל ראו שהיו מקפידים עם נכרי בלשונם ובנימוסיהם נתנו אל לבם לפתוח מסנר הלשון אשר נשכחה מהם, וכן נמצא ברבותי ויל שאמרו אותם שהיו מקפידים נתקיימה תורתם בידם, ועל כן עשו הראשונים חבורים בלשונו והכרום על לשון אליף בית, מנחם בן סרוק, והשנת דונש הנקרא ר' ארונים, ואחריו הכר המורה החכם ר' יונה בן ננאח המתברת וקרא שמו ספר השרשים על א"ב ספר לא יערבנו פו ובדיקות הלשוני עשה ס' הרקמה והשיב בס' השנה על ס' המורה הגדול ר' יהודה חיונ ונס השיב עליו הנגיד ר' שמואל הלוי והרם ספרים כחכמת שמוש הלשון, ונס הר"ר משה בן עזרא דבר צחות בס' ערוגות הבשם, ואהריהם קמו חכמים בלשון ר' משה בן נקטילה ור' יהודה בן בלעם ור' לוי אבן אלחבאן והר"ר אברהם בן עזרא שחבר ס' צחות והרבה יגיעות בשר להוציא הדברים לאור. והיה המשל הזה בדברי ר' יונה בן ננאח, יותר הוצאתי בשמן לנרות ללמוד מאשר הוציא הסוכא ביין ורבנן אשר היו בארץ צרפת וההומיה שמו רוב עסקם בתלמוד ילפרקים במקרא והשינה ידם להפש ולבנות מצפוני התבונה אך לא בשמוש הלשון, על כן לא נתישבו בו, ומבני פתאי עמנו אמרו כי אין דיקות הלשון וזכמה, והיה זה להם על האמור כמשל הקדמוני מי שאינו יודע האומנות מואסו, ולא הניע אליהם מספרי הדיקות כי אם מחברת מנחם ותשובות דונש ואשר הכריע בינותם תפארת הנולה רבנו יעקב לחוק דברי מנחם כי הם פלאי, והדברים הנבונים דברים עתיקים אינם צריכים חזק כי הם על משמרת חזק יעמודו ואין על נחם ודונש אשמה אם עקלו נתיב האמת בלשוני כי לא ידע מה הוא, כי עדן

ספר הגלוי

ובזבו על וי"ו ואמר וי"ו נוספות כמוה הרבה, ואני אומר על כל וי"ו נוספת במקרא כי היא רמו על כל מלה הסרה כרמותה, כמו ותשב תמר ושוממה (ש"ב יג ב) שפתרונו עצבה ושוממה, או דונמת נרדם ורכב וסוס (תהלים עו ז), פתרונו נרדם איש ורכב וסוס, וכמוהם ויאמר לו ושובה אל גדליה (ירמיה מ' ה) שפתר לך ושובה, ובמוהם הרבה, וכן בנס וקצף שניא קם ואמר להוברה, או צוה ואמר, כמה שאמ' קרא בחיל וכן אמ' (דניאל ד יא), וגם יתכן מנסיסין, כמו על על אריוך (דניאל ב כד), שהוא כמו בא ומתורגם בארין עללין (דניאל ד ד), ובעברי תם תמימים כמו גם נסיסין, ופתר בנס ככעס כתרגום זועפים (בראשית מ ו) נסיסין, כעוסים, והאחר נסים, ויוצרו עלינו ישיש: ואני בנימין אומ' כי אין המקרא חסר וי"ו, כי כן פתרי, כל קבל דנא המלך נהיה כועף וקצף גדול ואמר להוברה להכימי בכל, ואין המקרא חסר רק נהיה, כי הדרך היות להתחסר מן הרבה מקראות, גם על מה שאמ' המשורר נרדם ורכב וסוס לא חסר דבר, כי למעלה אמ' אשתוללו אבירי לב נמו שנחם ולא מצאו אנשי חיל ידיהם, אשתוללו כמו השתוללו, אתחבר מלך יהודה (דה"ב כ לה), כמו התחבר, ופתי לשוי מוליך יועצים שולל (איוב יב יז), מנערתך אלהי יעקב נרדם אותו החיל ורכב וסוס, כי מי יעמוד לפניך מאז אפך מתחילת אפך, צור הסר מעלי אפך ואל תוניחי בקצף:

ד. בשרים, לא נאווה לכסיל תענוג אף כי לעבר משול בשרים (משלי יט י), חברו מנחם במחברת ביית יען כי פתרו מלשון לחם ובשר ומן חיי בשרים לב מרפא (משלי יד ל), ורבנו יעקב תמכו, איך אתמכנו אני בהבלי השוא ובפתרונים לא נכונים, כי לא נמצא במקרא קבוץ מלחם ויין ובשר, באומרו שתי לחם (ש"א י ד), חמשה לחם (שם כא ד), ולא מצאנו לחמים, ולא יינות ויינים, אף כי נמצא בדברי רבותי לחמים ויינות, לשון חכמי לעצמו ולשון מקרא לעצמו, וגם כזה יש לתפוש המשורר שאמ' בשירו ייני רקחי, כי בשתי שנגות שנג, האחת שרבה יין בקבוץ לשון רבים, והשניה שהרביקו לרקחי כי במקרא איננו דבק באומרו מיין הרקח (שיר ח ב), כי הרקח הוא שם התואר כמו רקוח, יין רקוח ולא יין רקוח, שאם כן היה משמעו יין של רקוח והוא בעל היין, והרי בעל היין הוא רוקח ולא רקוח, ומצאנו בשקל רקח שם התואר כמו מלך עבר ילך, ואיך הנה נמצא חיי בשרים לב מרפא שכתו' בשר בקבוץ, אני אשיכך מלים כי גם לשון המשנה שאמ' לחמים ויינות לא אמ' בשרים, ועתה אפרש לך למה אמ' חיי בשרים, הנה סברם המשכיל כדרך הווג עם עצמות, כאמור ורקב עצמות קנאה, כמו שעשה לדעת את מוצאך ואת מובאך (ש"ב ג כ"ה), כי היה לו לומר ואת מובאך, כמו מקום מקומך, מלון מלונך, אך הוציאו כדרך מוצאך שהוא עומד על עמידתו שהוא משורש יצא, וכן במלת הווג הונה (ישעי נט יג) היה לו לומר הורה הנה, כי הוא מן והנית (יהושע א ה), והורה מן הורני ה' דרך הקיך (תהלים קיט לג), והוציא הנה כמוצא הרה כדי לזונם, וכן במלת בשרים, לפי שאמר ורק' עצמ' קני זוג עמו חיי בשרים, ואמ' העצמות זה בשרים שעל העצמות חייהם לב מרפא ורקב שניהם קנאה, ולא כיון שיהיו חיי הבשר הוא לב מרפא בלבד וכיון לא כיון ברקב לעצמות בלבד ואיך אין חיים בעצ', הרי אמ' הגביא יחזקאל התחינה העצמות האלה (יחזקאל לו ג), וכן

כי ותשוקקה (תהלים סה י) כמו ותכוננה מכפל המרבעים שהם כפולי למ"ד, ונפשו שוקקה (ישעיה כט ח) הוא לשון עבר, כמו כוננה כוננו שהם לשון ציווי ועבר. ויוסף ישביר בר, ונקי כף ובר: ואני בנימין אומר כי מה שהשיב הקורא כי לא יתכן לומר כאיל תתאה על אפיקי מים שיבשו ואין לו לשותת כאמור ביזאל גם בהמות שדי תערוג אליך כי יבשו אפיקי מים ואש אכלה נאות המדבר (יזאל א כ), וגם המתני תרגי מסברא קמך, מהן תתאה ולא תצעוק:

טז. נמוגו כל יושבי כנען (שמות טו טו), משקלו נכונו, והגויין מן נפעל, ושרשו מני, ונמוהו למען למוג לב (יחזקאל כא כ), כמו לשום החול (יחזקאל ל כא), והנבעות תתמוננה (עמוס ט יג), כפל ג' תתמוננה ככפל המרבעים כשקל תתרוממנה כמו תקוממנה, ופתי כלם כאשר פת רבנו יעקב בן פתר אותם יוסף, נמוגו כמו נמסו, נמוג נמם, אך שמושם ושרשם אינו אהר, כי מן נמם יאמר נמסו בדגשות הסמ"ך, ומן נמוגו ימוגו כמו יכונו, והגויין נמם ונמוג מהנפעל, על כן לא יכון בלשון לא נמינה ולא מנינה כאשר אמר רבנו בכלל דבריו כי נמינה היה שרשו נמנ כמו נפילה נפל, נדיבה נדב, ואין שורש נמנ בכל הלשון, וכן מנינה לא יתכן כי היה שרשו מנג מבעלי הכפל בפלס הנינה ששרשו הנג, ומצאנו תמונינה כמו תמושינה (ישעיה נד י), ולא נאמי תמוננה בדגש בישקל תסוכנה, שהוא מן סכב, כי לא מבעלי הכפל הוא, ובפרוש אלה הדברים בנסתר וננלה לא אדונים לאלה:

יז. מסת. (דברים טו י) הודה רבנו לדברי דונש ותרנום די מסת (דברי טו ח), ולא לשון מס, וכחו ישר כי סמכו באמת וביושר:

יח. נסותם. (שמות יז ו) נסתם דברי מנהם באומרו כי הגויין איני שורש, ורבנו אמר שאין להכריע אם היא שורש אם לא, ונעלם מהם למען אנסנו (שמות טז ד), והבירוי, לא אנסה (ישעיה ז יב), אשר נסוני אבותיכם (תהלים צה ט), ושקל נסתם כלותם ענותם ודומי, ומקור מן נסה, נסתם את ה', הנה הגויין בלועה במסה כמו נשא במשא וגויין ננע במנע, וכן דרך הגויין להתבלע כאשר הם פעל, ודונש הודה לו כי אין גויין במסה, ולא הבין כמו כן הבלעת הגויין, ואמר כי השמות אינם נקראים מעין המעשה והודה על דברי שקר, והביא ראיות הדויות לאין חקר, ואמר כמו נח מן ינחמנו (בראשית ה כט), ושמואל מן שאלתיו (ש"א א כ), והוא לא ידע כי נח על שם שאמר עתה תהיה לנו מנוחה, וינחו יגיעי כח מרוב יגיעם ומעצבון ידם ובו נתנחם, על כן קרא שמו נח, וכן שמואל, לפי שהיא שאלה אותו מהי ונתן לה שאלתה נתנה היא אותו במתנה להי כמי שאמר וגם אני השאלתיהו להי (ש"א א כח), כמי נתתיהו, הוא שאול להי (שם), הוא נתון להי, וכמהו וישאלום וינצלו את מצרים (שמות יב לו), נתנו להם, וכן בלשון רבותי השאילני חפץ זה תן לי, ועל כן אמרה שמואל כמו שאל נתנו לי. ומצרה דבריה, וגם אנכי נתתי השאלתיהו ליוצרי נתתיהו:

יט. מן הוא. (שמות טו טו), ואת הפעם הודה רבנו לדברי דונש, ואני המוכיח אודה דברי מנחם בדברים נכוחים כשמש זורחים לעיני פקחים, דע והבן כי מן בלשון ערבי כמו מי בעברי, וכן בארמית מי הוא מן הוא, ואינו נופל כי אם על בעלי השכל, ומה נופל על שאר הדברים והנה נמצא מה על בעלי השכל, ויאמרו להם אחיהם מה אחם (שופטים יח ח), אך פתרונם מה

אומר כך הפתרון, ישכחהו רחם. אמו שוכחת אותו, לפי שהוא שם בקיץ ובחורף ואינה מצטערת עליו כמיתהו, מתקן, פי' מתוך שמת זקן ושבע ימים מתקן לו רנבי נהל (איזכ יא לג), עוד לא יזכר לאוהביו, ואינם מצטערין עליו כי זקן היה, ותשבר כעץ עולה, כך היה לו להשבר לרשעים:

מה. הרות (עמוס א יג), מנחם פתר מן הרים ונגעות, ודונש לשון הרות ויולדות, ורבנו אמר יכול שיהיו דבריהם נכונים, ועוד לדברי רונש ועולליהם תרמש והריותיהם תבקע (מי"ב ה יב), לשון בקוע נוטל על נשים הרות, והרות חסר, והריות שלם, כמו צופות וצופיות:

ממ. יכרסמנה (תהלים פ יד), מלה זאת נפתרה מבי תיבות יכרס מנה כמו ממנה, כי שעו מני (ישעיה ככ ד) כמו ממני, ימלא כרסו ממנה הויר מיער, ואין המ"ם בה יסוד, כדברי רבנו בן הוא. ויכול היותה מלה אחת ותתחלק כי בקן מלשון המשנה קרסמה נמלים (פאה ב ז) כדברי דונש. ואני דעתי אומי במלה זו בדברים נכונים ולאליהם פתרונים, יכרסמנה הרי"ש בו תוספת, ודינו יכרסמנה, כמו כסום יכסמו את ראשיהם (יחזקאל מד כ), שפת רונייר בלע"ז, כמו שאמי ראשם לא ינלחו ופרע לא ישלחו (שם), לא יניחו אותו שיגרל אך ינלחנו ממנו, וזה כסום יכסמו, ובתוספת רי"ש כרסום יכרסמו, ודומה במקרא דמשק עיר, ונוסף בו רי"ש ואמר דרמשק ברברי הימים, וכן בלשון התלמוד איתבר הרצביה (ברכות כב ע"א) שהוא כמו הצבא לנהרא (שם נה ע"א), וכן נוסף רי"ש ביום סניור (משלי כו טו), ושרשו סנר, וכמהו שפריר (ירמיה מג י), כן עשו במלת יכרסמנה שהוסיפו עליו רי"ש, ופרושו יקצצנה הויר מיער, שירעה ויקצץ ויכרת השרינים הלחים, וכן הוא אומר וזו שרי ירענה (תהלים פ יד), וכן הוא אומר על הנפץ שאין דרכה שירעו אותה כלה כי אם הלה בלבד כענין שאמרנו רונייר בלע"ז, אעפ"י כי כסום יכסמו מהקל, וכאשר נוסף בו רי"ש נהפך לחזק, וינהגו ככבודו, וכן במקרא הרצובות רשע (ישעיה נה ו), רי"ש תוספת מענין הוצב בהר (מ"א ה כט), ופרוש הרצובות המחשבות הרעות שאדם הוצב בלבו, וכאשר נוספה הרי"ש נחסרה הוי"ו ונרנשה הבי"ת:

ג. יפה נוף (תהלים מה ג). לא כדברי דונש שפתרו כן ענף, כי אם כדברי מנחם, גם רבנו מודה לו, ושניהם לא נמרו הפתרון. אמרתי אני,

דע כי חלק הבורא עולמו ז' חלקים, והם נקראים בחכמת הערבים ז' אקאלים, וחכמי הגוים קראום ז' קלימש, וחכמי לשון הקדש קראום ז' נופות, ואמר כי כל נוף ונוף האויר שלהם משונה זה מזה, כי מי שיצא מנוף תולדתו ויכנס בנוף אחר אם הוא בריא יחלה ואם הוא חולה יתחזק הליו בעבור שנוי האויר, וארץ ישראל לא היה כן וירושלם בי מי שנכנס שם מנוף אחר חולה היה מתרפא שם ואם בריא יתחזק בריאותו, ועל זה אמר יפה נוף משוש כל הארץ, כי שם היה משוש

כל בני אדם הבאים מנופות אחרות: **אני בנימין נפלאתי מה לו לקורא לפתור רוב הדברים על לשון ערבי שלו ולשון המשנה, כמו יכרסמנה ובעלי אספות מה לנו ולהם אחרי אשר מצאנו להם מודה מן המקרא, ילכו עיקר כפתר רבנו שמואל, נוף הוא גובה שם דבר, מן תנופה והנפה, כמו חק מן חקה, רום ידיהו נשא (הבקוק ג י) מן הרמה ותרומה, ופתרון יפה נוף יפה גובה, וכזה משבחו המקרא בכמה מקומות כגבה, שני נכון יהיה בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות (ישעיה ב ב)**

קבו. שפס. לא עשה שמנו (שייב יט כה), על שפס יעטה (ויקרא יג מה).
המים שרש:

קכה. ויכוחי. ושכותי כפי עליך (שמות לג כב), פתרו דונש לשון סכך
ומנחם אמר לשון נדר, כלומר הלא אתה סכת בעדו (איוב א י).
ורבנו הודה לו, ולא הבינו, כי סכותי שרשו סכך, כמו סכותי, קלותי, חמותי,
דלותי, כלם מבעלי הכפל. וסכת בעדו כמו קמת מן קם, סכת מן סך, הגני סך את
דרכך בסירים (הושע ב ו). ופי' סכת בעדו שמת קוצים והרולים בכל סביבותיו כמו
שעושים לננות וכרמים שלא יזיק בהם אדם, כך עשיית לאיוב, ומעיר על זה
ובעד כל אשר לו מסביב, שלא יוכל להזיק לו, וכמוהו ויסך אלוה בעדו (איוב
ג כג), וכמוהו הסר משוכתו והיה לבער (ישעיה ה ה), וכפל ואמר פריץ נדרו
והיה למרמס, ואשר אמר מן הצד שם כפו, והלא אמר שם עליה, וכן היה, כי
סכך עליו שכסהו כולו: ואני בנימין אוי' כי גם רבנו שמואל כה פירש סכת
לשון מחיצה וקופה ולא לשון סכך שמלמעלה כעין נג משתי אותיות הוא כמו מן
קם ויקם, מן סך, ויסך בדלתים ים (איוב לח ה), הגני סך את ררכך (הושע ב ה),
אבל סכות בענן לך (איכה ג מד) הוא מן סכך, כמו מן סבב סכות, אנכי סכותי
(שיא כב ב), כתיב בהר, מן שמש שמות ושאר (יהוקאל לו ג), וכן סוככים
בכנפיהם (שמות כה כ), סך לשון מחיצה, סכך הוא נג מלמעלה, וכן הסר משוכתו
והיה לבער (ישעיה ה ה), מחיצת הכרם היא, כמו מן שב משובה, מן לץ מלונה,
כך יאמר מן סך מסוכה, אבל מן סכך יאמר סוכה, דגש תחת כיף החסירה:
קבט. תרגלתי (הושע יא ג), כבר אמרתי כי תתיו במקום ה"א, וכן תייו תכו
לרגליך (דברים לג ג), כמו הבו לרגליך:

קל. ראה ראיתי בחבור ארונים נאונים הלי החכמה ועדי המימה רבנו יעקב ניע
שהבר חברים להודיע לבני אדם גבורות הפעלים, ויש מהם אישר לא
יהבר, ואיש לא בכח יגבר, כי אם בדעת פשר דבר, ובראש דבריו אמר, ועתה אם
אתה תשהר לבקר ולצחר, והיה לו מעט להתאחר במלת לצחר עד אשר יראה
בשמות איך יפרו לשני ראשים הראש האחר שמות מהפעלים מהלקים, והשני
לפעלים דבקים הדבקים, יששבר (בראשית ל יח), מן שבר שכרתיך, שמעון (שם
כט לג) מן שמע, יהודה (שם כט לה), מן אורה, וכולן (שם ל כ) זבלני, ובר
(שם ל כ) זבדני, וכן סתר, ובר, דרך, אלה ואחרים מלבד אלה נתחברו לשמוש,
סתר תסתרנו, הסתיר, והשמר לך מאד פן תשמש בהם זולתי הבנינים שנמצאו לשון
סתר נמצאת בבנין חוק מאהבה מסותרת (משלי כו ה), הרי מצאת כל בנין חוק
סתר, סתרה, מסתר, מסותרת, מסותר, ואיתנו אסתר, יסתר, ונמצאת בהפעילו
הסתיר, יאמר מסתיר, מסותרים, מוסתרים, וכל בנין הפעיל, ונמצא בנפעל
נסתר, יסתר, כי נסתר איש מרעהו (בראשית לא מט), ובהתפעל אכן אתה ה'
מסתתר (ישעיה מה טו), ושמותיו נ', סתר לי (תהלים לב ז), מסתר, יהי עליכם
סתר (דברים לב לח). ואין לאל ירך לבנות שם האחד מלבד שתאמר פתרון כמו
שברון, ומן זכר לא יאמר זכרון כמו מן זכר וזרון, והלא יוכלני יזבדני קצב אחד
להם, והשם מן יזבדני, ובר, ואין השם מן יזבלני, ובל, ולא כן וכולן ובלון
כי אם זבל, כך אין השם מן יזבדני כי אם זכר. ורבנו לא בחר ללכת אל
עיר השמות לבנות הדבקים ולהפריד המחלקים כמו סוס כית, אין רשות ביד איש

לחדש לשונות ולאמר אסוס על סוסי ואבית לביתי, או אם ירצה מן הפעיל
 אסים אבית כמו אשיב אקים, או מבנין חזק אסים אבית כמו אקים, וסים
 בדת כמו קים דברי הפורים (אסתר ט לב), והיה מכלכל לשה"ק ולא היה מפריד
 בין היום והחדש, ועל כן תמדתו מאין מצא רבנו פעולה מצמר צחר (יחזקאל
 כו יח) שאמר לבקר ולצחר, ואמר רבנו בדקדוקו ברוב דברים אם היה צריך יאמר
 כך וכך בדברים לא יאמרו. גם החכם ר' יהודה הלוי הנקרא קששלי טעה בדיוקות
 באמרו אחלי נעימות, כי לא נמצא תוחלת כי אם מבנין חזק יחלנו לך (תהלים
 לג כב), יהל ישראל (תהלים קל ז), והשרש יחל, והיה לו לאמר יחלתי נעימות,
 ומן הפעיל הוחלתי לדרכיכם (איוב לב יא), או מן הפעיל של מחלי עיני ויחל
 עוד (בראשית ה י) כמו ויקם, ויחילו עד בוש (שופטים נ כה) כמו ויקמו, וממנו
 היה לו לאמר החילותי נעימות, וכן באומרו הוא מזריח הוא מעריב, ואין מזריח
 בעברי כי אם זורח, והוא הכיר והורה על טעותו, כי אמר בימי קמנותו יסד אותו,
 וכן טעה הפייטן הראשון בהברו השמות המחלקים לפעלים באמרו היכל אשר
 נקמש, מן קמוש והזה (ישעיה לד יג), ואשר אמר משהמת ומיושפה מן שהם
 יושפה (שמות לט יג), ואין להשיב ממה שפרשתי על או ראה ויספרה (איוב
 כה כז) לשון ספירים, כי לפי סברת הסמוקים פרשתי, לפי שלא יתכן בענין אחר
 כמו שמפורש למעלה, ואם לא תהיה לא היינו עושים פעולה מן ספירים. ואמר
 רבנו שיאמר מן מר תמורה כמו מן קם תקומה, שב תשובה, ולו היה גם תרושה
 מן דש, ואנו לא כך למדנו כי השמות יש להם נזרות באותיות נוספות באותיות
 אמתיות, יש מהם שנמצאו בתיו כמו תקומה, תשובה, תרומה, תנופה, ויש
 במ"ם, מהומה, מבוסה, מרוצה, מרושתי וכן גרני (ישעיה כא י), ולא יחליפם בין
 מ"ם לתיו ובין תיו למ"ם, לא יאמר מרומה, מקומה, ולא מן תבונה מבונה ומן תנופה
 מנופה, וגם לא יאמר מן תעודה מעודה, ולא תהומה, תבוכה, תרושה, כאשר סבר
 רבנו, אך אם נמצאו כמו תשובה משובה יאמר ואלו חלוקי הענין, וכן נמצאו
 השמות מן ישב, ילד, יצא, במ"ם ובתיו, מושב, מולד, מוצא, תושבים, תולדות,
 תוצאות, ולא נמצא מן ידע תודע כי אם מודע, ולא מן ישע תושע אלא מושע,
 האל לנו למושעות (תהלים סח כא), וכן מן בנה כלה נמצא תבנית תכלית,
 ונמצא כליון מן כלה ובנין מן בנה, ולא יאמר מן כלה כליון בשקל בנין, ולא מן
 בנה בניון בשקל כליון, ולא מן עשה תעשית, ולא מן ראה תראית ומן פנה תפנית,
 כי ילך אחרנית מסלאכת התבנית, וכן בשלמים תלבושת, תחבושת, מן לבש,
 חבש, ולא יאמר מן עמד תעמדת ומן שלח תשלוחת, כי לכל אחד יש שמות
 עומדות על תלם והבריהם לא יסיגו גבולם, ומאשר אמרתי יש די למכין כי לא
 יעמדו דברי רבנו בזה, ולא כאשר אמר מן פנה פניני ומן עשה עשיני כמו מן
 בנה בניני, קנה קניני, ואשר אמר כי יאמר מן מר תמורה איני יודע כוונת דעתו
 אם זה המר שכנגד מתוק או מלשון המר ימירנו (ויקרא כו לג), אם מלשון ימירנו
 לא נמצא מן ממנו בעבור אשר לא שמשו ממנו כי אם מבנין הפעיל, המיר,
 הימירו, מימיר, מומר, המר, הצווי המירו, איתן אמר, ימר בצירי או ימיר
 בחירק, כי לא יזכר בנין מן ממנו כמו קם שיאמר מן לשון המיר ולא מרו ולא
 מור כמו קוב, שוב, ולא אמור במקום אמיר כמו שנמצא אקום ואקים. ואמר רבנו
 כי התמהמהו ותמתו (ישעיה כט ט) שרשו תמהמה ה' אותיות, ואני תמה איך לא